

SIT ITUR AD ASTRA!

Винесений в заголовок вислів чи афоризм древніх мудреців («Так йдуть до зірок!») можна, напевно, віднести до більшості успішних людей, тих, кому вдалося завдяки неабиякій працелюбності, цілеспрямованості, наполегливості, максимальній мобілізації внутрішнього потенціалу та самовіддачі реалізувати себе, свої здібності, уподобання, талант, піднятися до вершин професійної майстерності, кар'єрного та інтелектуального самоствердження, визнання як у вузькому (друзі, учні, соратники), так і в широкому (грумада, фахове середовище, соціум) розумінні цього слова. Звичайно, найповніше образ такої особистості кристалізується з висоти пройденого і зробленого, коли підводяться певні життєві підсумки, досягається масштаб, внесок у реальні суспільно значущі справи незалежно від їх фахової спрямованості та специфіки. А найкраща нагода для цього – ювілей.

20 жовтня 2015 р. відзначає своє 75-річчя ветеран Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, талановитий учений і педагог, патріот, знаний український історик Анатолій Григорович Болебрух. Понад півстоліття йому пощастило жити й працювати в одному з найстаріших класичних

вишів України, де він пройшов загалом звичний для багатьох вихованців нашої Alma mater шлях – від студента до завідувача кафедри, декана факультету, доктора наук, професора, заслуженого працівника освіти України, мудрого керівника та наставника нових поколінь професійних істориків.

Добре знаючи А.Г. Болебруха по спільній роботі на історичному факультеті упродовж цих десятиліть, можу певністю стверджувати: ключовим, фундаментальним імперативом його наукового кредо є пошук і встановлення «моменту істини», тобто правди історії, а життєвого – виявлення активної й послідовної громадянської позиції, твердих переконань, заснованих на вічних засадах доброчинності, справедливості, волелюбства, увібане, що називається, з молоком матері правило жити чесно, відповідально, по совісті.

Позначилися, звісно, й дитячі поневіряння лиховісної воєнної пори, й не менш болісні часи повоєнного виживання (тим паче коли в 6-літньому віці залишаєшся без мами), ну а «довершило справу» інтелектуальне середовище університету, «вигранювання» молодого дослідника у ході творчого спілкування з маститими вчителями – професорами Д.П. Пойдою, М.П. Ковальським, В.Я. Борщевським, А.М. Черненко та ін.

І хоч Анатолій Григорович, як, до речі, й усі ми, історики, зазнав цілком зрозумілих трансформаційних впливів новітньої української доби, зумовлених головним чином отриманою свободою творчості й доступом до потужних, раніше мало – або зовсім невідомих інформаційних масивів вітчизняних архівів, проте завжди лишався самим собою, демонструючи повчальний взірць вірності основоположним теоретико-методологічним принципам наукового пізнання минулого. А це, як відомо, дорогого коштує. Особливо в наш суперечливий час, позначений запеклою боротьбою з відносно недавньою вітчизняною історією.

Не заглиблюючись у розмаїття заслуг ювіляра, наголосимо лише: вони справді вагомі, визнані як в університеті, так і на загальнодержавному рівні, свідченням чого є його численні нагороди та звання, обрання дійсним членом Української академії історичних наук. Виокремимо бодай деякі, на мою думку, найсуттєвіші моменти.

Передусім А.Г. Болебрух сформувався в університеті як самодостатній, високоінтелігентний і усебічно ерудований фахівець, із воістину шляхетними рисами та звичками, як скрупульозний, авторитетний дослідник з широкою палітрою інтересів в галузях історії, історіографії, історіософії, джерело – та літературознав-

ства, культурології, політології тощо. Сумарний науковий доробок ученого складає майже півтори сотні опублікованих праць, в тому числі цілої серії монографій, навчальних посібників та хрестоматій, книг іншої духовної спрямованості, більшість з яких є по-справжньому креативними, новаторськими, слугуючи прикладом високої дослідницької культури й навіть своєрідним еталоном розв'язання серйозних наукових завдань.

За визнанням же самого Анатолія Григоровича, генеральним вектором його наукових студій поступово стали проблеми української і російської суспільної думки як інтелектуального ресурсу взаємодії влади та суспільства на обширному тлі євразійського геополітичного простору XVIII-XIX ст. Власне, цьому напрямку так чи інакше присвячені і обидві захищені ним дисертації (1972, 1989), і низка інноваційних видань, з-поміж яких виділено монографічні твори «Передовая общественно-политическая мысль второй половины XVIII века и царизм» (1979), «История общественной мысли XI – начала XIX вв.» (1993), «Нариси з історії громадської самовідомості (суспільна думка України та Росії XI – XIX ст.)» (2008) та ін. Напевно, це основні роботи нашого колеги і друга, в яких повною мірою втілена в життя його концептуальна парадигма, внаслідок чого чимало артефактів з історії суспільної думки окресленої доби були, по суті, заново вписані в історіографічний процес.

Близькою за духом і змістовним наповненням до цих наукових проектів А.Г. Болебруха є історико-персоналістична проблематика, вивчення життєдіяльності й поглядів плеяди діячів суспільної думки та історичної науки Росії і України XVIII-XIX ст. Новаторським підходом і концептуальною свіжістю вирізняються його дослідження з питань методології і методики аналізу різноманітних джерел з історії суспільної думки. Окремою «гілкою» такого роду студій є проблема вивчення художньої літератури з позицій історичного джерелознавства. Зокрема, аналітичний реконструкції була піддана проза XVIII-XIX ст., а найбільш знаковим авторським дітищем стала ґрунтовна монографія «Мы – 200 лет тому назад» (2013).

В багатьох публікаціях, виступах на конференціях і в пресі професор позиціонує себе одним із безкомпромісних борців з кон'юктурою в сучасній історичній науці, послідовним критиком т.зв. «довколанаукової» історіографії й різновидів новітньої історичної міфології. Спеціальні його роботи присвячені загальним філософським роздумам з приводу невідворотних втрат частини нашої історико-культурної спадщини у пострадянські часи, взагалі про духовно-культурні виклики сучасності й про їхній вплив на інтелектуальне середовище, на світосприйняття і культуру

поведінки нинішньої генерації наших співвітчизників. Важливо зазначити при цьому, що учений не тільки з боєм констатує наявність тривожної тенденції, а й пропонує конкретні шляхи виходу із ситуації культурного нігілізму і не лише стосовно історичної науки, а й щодо пострадянського соціуму в цілому.

Помітне місце у творчості А.Г. Болебруха займає історико-урбаністична проблематика, особливо у світлі системного вивчення історії Дніпропетровська. Саме він став ініціатором і душею авторського колективу при створенні двох фундаментальних праць з історії міста, які побачили світ на початку нового тисячоліття – «Дніпропетровськ: віхи історії» (2001) та «Історія міста Дніпропетровська» (2006), чим завершився важливий етап в організації такого дослідження в нашому краї. Щоправда, дискусії з окремих сюжетних ліній, й насамперед щодо дати заснування міста, тривають й донині, стимульовані останнім часом громадською кампанією з його перейменування.

Водночас Анатолій Григорович зробив значний внесок у вивчення історії рідного університету. Спочатку він фактично очолював підготовку перших двох видань (1988, 1993), а згодом як співавтор брав активну участь в структурній модернізації та інформаційному доповненні двох наступних (2003, 2008).

Професор залишив глибокий слід у пам'яті багатьох поколінь студентів – істориків і як неординарний лектор, педагог від Бога, який аж до свого виходу на пенсію (2012) блискуче читав низку нормативних і спеціальних навчальних курсів з полеографії, історіографії, історії суспільної думки та інших дисциплін.

Паралельно з плідною науково-педагогічною діяльністю протягом 1970-1980-х рр. поступово розкрилася ще одна важлива грань характеру і внутрішнього потенціалу А.Г. Болебруха – його неабиякий організаторський хист, у чому особисто міг переконатися, працюючи довгий час пліч-о-пліч з ним на історичному факультеті. Майже півтора десятиліття він працював заступником декана, послідовно опікуючись вечірнім відділенням, потім науковою і навчальною роботою, а в квітні 1987 р. очолив факультет і теж на цілих 15 років (до 2002-го).

Зауважимо принагідно, що це був дуже складний, суперечливий період, повний драматичних перипетій в житті країни та університету, обумовлений агонією і розпадом СРСР, виникненням та становлення нової незалежної Української держави, період, який супроводжувався глибокими і надзвичайно болісними трансформаційними процесами в усіх сферах суспільного життя, руйнацією усталених світоглядних орієнтирів, духовно-моральних цінностей, появою й утвердженням у масовій свідомості нових, щоправда, далеко не завжди кращих від попередніх. До того ж, то був час

різкого, обвального падіння престижності освіти і науки, соціального статусу їх працівників, небувалого «відпливу інтелекту» за кордон.

Звичайно, все це вносило елементи певної дисгармонії і напруженості в життєві будні колективу факультету, вимагаючи особливої виваженості, такту, делікатності з боку керівництва. Саме такий стиль управлінської культури й демонстрував у ті непрості роки декан А.Г. Болебрух, який чудово розумів, що життєдіяльність очолюваного ним підрозділу як ніколи була поставлена в жорстку залежність від особистісних і професійних якостей керівника. І він з честю витримав цей суворий іспит за право нести тяжку лідерську ношу, був натхненником і організатором багатьох важливих починань, справжнім генератором інтелекту та професіоналізму в колективі, залишившись при цьому високопорядною, скромною, чуйною людиною, з м'якою, доброзичливою манерою спілкування і вишуканим, тонким почуттям гумору.

Головне, що факультет за час болебрухівського «правління» зазнав істотних змін не тільки у площині організаційно-структурних перетворень, а й за престижно-іміджевим позиціонуванням. У результаті, спираючись на підтримку всього професорсько-викладацького корпусу, спільними зусиллями вдалося зберегти існуючі наукові школи та напрями й навіть приростити кадровий потенціал за рахунок припливу низки нових докторів і кандидатів наук, відкрити кафедру історії України (1989), заснувати науково-дослідну лабораторію історії Придніпровського регіону (1990),

реконструювати і відновити музей історії університету тощо. Цілком заслужено пишається Анатолій Григорович і своєю безпосередньою причетністю до організації трьох нових спеціальностей в структурі істфаку – «правознавства», «політології», «соціології», які згодом виділилися в окремі юридичний та соціально-гуманітарний факультети, чим, нагадаю, завершився процес структурування соціогуманітарної освіти в університеті в межах існуючих тут на той момент напрямів підготовки фахівців такого профілю. Навряд чи слід зайвий раз повторювати, наскільки важко було це зробити наприкінці 1980 – початку 1990-х років.

Сумлінне виконання посадових обов'язків декана і завідувача кафедри історіографії та джерелознавства (1994-2006) А. Г. Болебрух поєднував із ефективною роботою в спеціалізованій вченій раді по захисту кандидатських (пізніше - докторських) дисертацій з історичних наук в університеті, яку він очолював упродовж 1988 – 2004 рр., активно сприяючи організаційному й фаховому забезпеченню атестації науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Особисто вчений підготував чотирьох докторів і дванадцять кандидатів наук.

Щиро вітаючи шановного Анатолія Григоровича з ювілеєм, хочеться побажати йому життєвого і творчого довголіття, збереження сил і здоров'я, невичерпної інтелектуальної енергетики, нових цікавих і оригінальних творінь на ниві історії.

*В.В. Іваненко,
проректор,
професор*